

Dokumenty potwierdzające reprezentację kościelnej osoby prawnej w postępowaniu sądowym Głosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 2021 roku (II CSK 383/20)

Documents confirming the representation of a church legal entity in legal proceedings:
A gloss to the Supreme Court decision of 20 July 2021 (II CSK 383/20)

MONIKA MIELNIK-KUREK*

 <https://orcid.org/0000-0003-2411-526X>

DARIUSZ WALENCIK**

 <https://orcid.org/0000-0002-1027-3980>

Streszczenie: Głosa ma charakter aprobujący, a jej przedmiotem jest postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 2021 r., wydane w sprawie o sygn. akt II CSK 383/20. Dotyczy ono zaświadczenia organu administracji publicznej jako zastępującego właściwe dokumenty wykazujące prawidłowość reprezentacji strony (kościelnej osoby prawnej) w postępowaniu sądowym. W omawianym postanowieniu Sąd Najwyższy orzekł o zwróceniu skargi kasacyjnej wraz z aktami sprawy sądowi II instancji w celu usunięcia braku odpowiedzi na skargę kasacyjną w postaci niewykazania umocowania przełożonej domu zakonnego do reprezentacji pozwanego domu zakonnego. Przyczyną takiego rozstrzygnięcia była wątpliwość co do aktualności zaświadczenia wydanego przez wojewodę oraz faktycznej reprezentacji kościelnej osoby prawnej przez wskazany organ. Zakwestionowano tym samym fakt udokumentowania, że pełnomocnictwo dla profesjonalnego pełnomocnika zostało udzielone przez osobę uprawnioną do reprezentacji strony pozwanej.

Słowa kluczowe: kościelna osoba prawna; reprezentacja kościelnych osób prawnych; rejestr kościelnych osób prawnych; zaświadczenie organu administracji publicznej

Abstract: This commentary provides an approving analysis of the Polish Supreme Court decision of 20 July 2021 issued in case II CSK 383/20. This decision pertained to a certificate issued by a public administrative body as a substitute for the proper documents demonstrating the correctness of representation of a party (a church legal entity) in court proceedings. The Supreme Court decided to return the cassation complaint, along with the case file, to the court of second instance with an instruction to regard the lack of a response to the cassation complaint consisting in the failure to demonstrate the power of the superior

* Mgr, Szkoła Doktorska UO, Uniwersytet Opolski, ul. Katowicka 87a, 45–060 Opole, e-mail: monika.mielnik-kurek@student.uni.opole.pl.

** Dr hab., prof. UO, Zespół Badawczy Prawa Wyznaniowego „Law & Religion”, Instytut Nauk Prawnych, Uniwersytet Opolski, ul. Katowicka 87a, 45–060 Opole, e-mail: dwalencik@uni.opole.pl.

of the religious house to represent the defendant religious house. The Supreme Court expressed doubt about both the validity of the certificate issued by the provincial governor and the actual representation of the church legal entity by the indicated authority. Therefore, the Court questioned whether it had been adequately documented that power of attorney as a professional representative had been granted by the person authorised to represent the defendant.

Key words: church legal entity; ecclesiastical legal person; representation of church legal entities; register of church legal entities; certificates of public administrative bodies

1. Stan faktyczny

Syndyk Masy Upadłości P.C. i M.C. prowadzącej działalność gospodarczą pod nazwą M.C. [...] sp. z o.o. z siedzibą w P. w upadłości likwidacyjnej, reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, złożył w dniu 4 maja 2016 r. pozew o zapłatę przeciwko domowi zakonnemu Zgromadzenia [...] z siedzibą w P. Domagał się rozliczenia nakładów, jakie poczyniła wskazana spółka na nieruchomości będącą przedmiotem umowy dzierżawy zawartej z domem zakonnym Zgromadzenia [...] w P.

Wyrokiem z dnia 28 marca 2019 r. (XVIII C 810/16) Sąd Okręgowy w Poznaniu¹ powództwo oddalił. Pozwany dom zakonny Zgromadzenia [...] nie był zainteresowany przejęciem nakładów poczynionych na nieruchomości, ponieważ z perspektywy pozwanego istotne było wyłącznie pozyskiwanie czynszu dzierżawnego z nieruchomości na poczet funkcjonowania Zgromadzenia [...] i utrzymania budynku domu zakonnego. Sąd I instancji uznał m.in., że zaprezentowana przez syndyka interpretacja zawartego przez strony porozumienia jest błędna w zakresie wyводу dotyczącego wzbogacenia się pozwanego w następstwie wykonania uzgodnionych przez strony postanowień umownych związanych z rozliczeniem rozwiązanej umowy dzierżawy. Apelację od tego wyroku wniósł powód, jednak w ocenie sądu II instancji nie zasługiwała ona na uwzględnienie. Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 27 lutego 2020 r. (I ACa 809/19)² w całości bowiem zaakceptował i podzielił zarówno ustalenia faktyczne, jak i argumentację prawną sądu I Instancji.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu wniósł powód – Syndyk Masy Upadłości „M.” sp. z o.o. w upadłości likwidacyjnej

¹ Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 28 marca 2019 r., XVIII C 810/16, niepubl.

² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 27 lutego 2020 r., I ACa 809/19, LEX nr 3222280.

z siedzibą w P., zaś pozwany dom zakonny Zgromadzenia [...] z siedzibą w P. złożył odpowiedź na tę skargę. Do odpowiedzi dołączono pełnomocnictwo udzielone radcy prawnemu J.K. przez B.B. W dokumencie tym wskazano, że działa ona jako przełożona pozwanego domu zakonnego – organ tej kościelnej osoby prawnej. Do pełnomocnictwa załączono także wydane przez Wojewodę [...] zaświadczenie, w którym stwierdzono, że dom zakonny Zgromadzenia [...] z siedzibą w P., zgodnie z art. 8 ust. 1 pkt 8 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej³, posiada osobowość prawną, a zgodnie z art. 8 ust. 2 te same ustawy organem tej osoby prawnej jest przełożona domu zakonnego – B.B.

2. Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego

Sąd Najwyższy (SN) na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 20 lipca 2021 r. zwrócił skargę kasacyjną wraz z aktami sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Poznaniu w celu usunięcia braku odpowiedzi na tę skargę, polegającego na niewykazaniu umocowania B.B. do reprezentacji pozwanego domu zakonnego⁴. Sąd Najwyższy wskazał na brak dowodu, że pełnomocnictwo dla radcy prawnego J.K. zostało udzielone przez osobę uprawnioną do reprezentowania strony pozwanej. W postępowaniu sądowym zaświadczenie wydane przez Wojewodę [...] nie może być uznane za wystarczający dowód pełnienia funkcji przełożonej domu zakonnego – organu kościelnej osoby prawnej.

Należy zauważyć, że wspomniane zaświadczenie zostało wydane na podstawie art. 217 i nast. ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego⁵, w którym powołano się na wewnętrzny dokument jednostki organizacyjnej Kościoła Katolickiego (zaświadczenie wyższych władz zakonnych). Sąd Najwyższy uznał, że zaświadczenie wydane przez Wojewodę [...] nie może zastąpić właściwych dokumentów potwierdzających prawidłowość reprezentacji strony w postępowaniu sądowym,

³ Tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 1966, dalej: u.s.p.k.k.

⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 2021 r., II CSK 383/20, LEX nr 3391154.

⁵ Tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 775, dalej: k.p.a.

ponieważ brakuje w nim transparentnej informacji, że w momencie udzielenia pełnomocnictwa B.B. nadal piastowała urząd przełożonej domu zakonnego. Zaświadczenie organu administracji publicznej nie zwalnia bowiem sądu z obowiązku sprawdzenia, czy pełnomocnictwo zostało udzielone w odpowiedni sposób, nawet jeśli zawiera ono zapewnienie organu administracji publicznej, że istnienie uprawnienia konkretnej osoby fizycznej do reprezentacji podmiotu prawa zostało „jednoznacznie potwierdzone przez odpowiednie zaświadczenie wyższych władz zakonnych”⁶.

Jak stwierdził SN, procedura powołania przełożonej domu zakonnego stanowi kwestię regulowaną przez prawo wewnętrzne Kościoła Katolickiego, a więc prawo kanoniczne (a dokładniej przez jego część – prawo zakonne). Przepisy przywołane przez Wojewodę [...] wydającego zaświadczenie, dotyczą generalnie problematyki uznawania osobowości prawnej określonych jednostek organizacyjnych Kościoła Katolickiego w prawie polskim oraz wskazują ogólnie (poprzez wymienienie jego nazwy) organ uprawniony do reprezentacji danej jednostki organizacyjnej. Nie są tym samym wystarczające dla ustalenia tożsamości piastuna organu kościelnej osoby prawnej, która jest pozwana w sprawie. Weryfikacja tej konkretnej informacji jest z kolei niezbędna do oceny prawidłowości umocowania udzielonego pełnomocnikowi domu zakonnego, który w jego imieniu złożył odpowiedź na skargę kasacyjną. Ponadto, zaświadczenie Wojewody [...] nie zawiera informacji o okresie, w którym wskazana w nim osoba pełni urząd przełożonej domu zakonnego. Zaświadczenie to datuje się na 2016 r., podczas gdy pełnomocnictwo dołączone do odpowiedzi na skargę kasacyjną zostało udzielone w 2020 r. Nie można wykluczyć, że odpowiednio przepisy prawa kanonicznego ustalają czasowość (kadencyjność) pełnienia urzędu przełożonej domu zakonnego. Mając na względzie podniesione argumenty, uznano, że konieczne stało się przekazanie skargi kasacyjnej wraz z aktami sprawy do Sądu Apelacyjnego w Poznaniu.

⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 2021 r., II CSK 383/20.

3. Analiza i ocena rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego

Zgodnie z art. 89 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁷ pełnomocnik, chcąc występować w postępowaniu w takim charakterze, ma obowiązek przedłożenia do akt sprawy dokumentu potwierdzającego umocowanie do działania w cudzym imieniu i wyznaczającego zakres tego umocowania. Oznacza to, iż udzielenie pełnomocnictwa stanowi dla pełnomocnika jedyne źródło kompetencji do działania w imieniu i ze skutkiem dla mocodawcy, w zakresie wyznaczonym treścią pełnomocnictwa⁸. Jeśli strona ustanowiła pełnomocnika do prowadzenia sprawy, to pełnomocnik zobligowany jest złożyć dokument pełnomocnictwa do akt sprawy (art. 126 § 3 k.p.c.), a jeśli tego nie uczynił, sąd winien wezwać go do dołączenia do akt oryginału albo uwierzytelnionego odpisu pełnomocnictwa⁹. Tak więc organ procesowy ma obowiązek sprawdzić, czy osoba występująca przed nim jako pełnomocnik jest właściwie upoważniona do tego przez stronę¹⁰. Nienależyte umocowanie pełnomocnika powoduje nieważność postępowania (art. 379 pkt 2 k.p.c.) oraz może stanowić podstawę jego wznowienia (art. 401 pkt 2 k.p.c.)¹¹.

Istnienie procesowego stosunku pełnomocnictwa należy odróżnić od faktu wykazania jego udzielenia, a uchybienie obowiązкови unormowanemu w art. 89 § 1 k.p.c., dotyczącemu dołączenia do akt sprawy pełnomocnictwa, nie przesądza o niedopuszczalności środka zaskarżenia i stanowi tylko brak formalny pisma procesowego, zasadniczo uniemożliwiający nadanie

⁷ Tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 1550 z późn. zm., dalej: k.p.c.

⁸ Szerzej na ten temat zob. Giaro 2021, 73–91.

⁹ Warto zauważyć, że zgodnie z przepisem art. 68 § 1 k.p.c. przedstawiciel ustawowy, organy oraz osoby wymienione w art. 67 k.p.c. mają obowiązek wykazać swoje umocowanie dokumentem. Uchybienie temu obowiązкови – przez niedołączenie dokumentu wykazującego umocowanie (zob. art. 68 § 1 k.p.c.) lub dokumentu pełnomocnictwa (czego wymaga art. 126 § 3 k.p.c.) – uznaje się za brak formalny pisma podlegający uzupełnieniu, odpowiednio, zgodnie z art. 130 albo art. 130^{1a} k.p.c. Tak więc art. 379 pkt 2 k.p.c. jednakowo traktuje skutki braku należytego umocowania piastunów organów osób prawnych i osób uprawnionych do reprezentacji innych jednostek organizacyjnych oraz skutki braku pełnomocnictwa.

¹⁰ Szerzej na ten temat zob. Łazarzka 2016, 738–745.

¹¹ Zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 sierpnia 2001 r., I PKN 586/00, LEX nr 50013; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2005 r., V CK 519/04, LEX nr 1111035; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2007 r., IV CSK 277/07, LEX nr 435689; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07, LEX nr 396255; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 kwietnia 2015 r., II CSK 770/14, LEX nr 1711688.

mu dalszego biegu¹². Niedołączenie do pisma procesowego dokumentu pełnomocnictwa albo dołączenie jego odpisu, który nie jest należycie uwierzytelniony, stanowi niedochowanie wymogów formalnych pisma procesowego w rozumieniu art. 130 § 1 k.p.c. Taki brak formalny podlega jednak usunięciu w sposób przewidziany w tym przepisie, a jego nieusunięcie w terminie tygodniowym prowadzi do zwrotu pisma procesowego (art. 130 § 2 k.p.c.)¹³. Brak uwierzytelnienia odpisu pełnomocnictwa nie oznacza przy tym nienależyciego umocowania pełnomocnika strony w rozumieniu art. 379 pkt 2 k.p.c.¹⁴

Według dominującego poglądu SN nieważność postępowania sądowego z udziałem osoby, która może być pełnomocnikiem, ale nie przedstawiła odpowiednich dokumentów, występuje tylko w sytuacji, gdy została uprzednio wezwana do uzupełnienia tego braku, zgodnie z art. 130 § 1 k.p.c., i nie zrobiła tego w wyznaczonym terminie¹⁵.

Wykazanie przez radcę prawnego umocowania do reprezentowania strony będącej osobą prawną wymaga złożenia nie tylko pełnomocnictwa udzielonego przez osoby działające w imieniu osoby prawnej, ale także dokumentu potwierdzającego umocowanie tych osób do działania jako organ osoby prawnej. W uchwale z dnia 30 marca 2006 r. (III CZP 14/06)¹⁶ SN wskazał, że dokument wykazujący umocowanie osób działających w imieniu osoby prawnej przy udzielaniu pełnomocnictwa należy traktować jako element pełnomocnictwa i poddać takim samym rygorom, jakie obowiązują w przypadku dokumentu pełnomocnictwa. Natomiast skarga kasacyjna przekazana do SN przez sąd II instancji podlega zwróceniu

¹² Zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2022 r., II CSKP 818/22, LEX nr 3508882; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2022 r., I CSK 4394/22, LEX nr 3508883.

¹³ Zob. np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2004 r., III CZP 21/04, LEX nr 106619; uchwała Sądu Najwyższego w składzie 7 sędziów z dnia 23 stycznia 2009 r., III CZP 118/08, LEX nr 470691.

¹⁴ Zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2013 r., I UK 494/12, LEX nr 1400094; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2016 r., II UK 105/15, LEX nr 2023157; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 października 2013 r., II UK 104/13, LEX nr 1576145; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2013 r., II UK 37/13, LEX nr 1386036. Przeciwnie, brak uwierzytelnienia kopii pełnomocnictwa, znajdującej się w aktach sprawy oznacza, że osoba, która ma być pełnomocnikiem, nie jest należycie umocowana, co skutkuje nieważnością postępowania z art. 379 pkt 2 k.p.c. – wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2011 r., II UK 316/10, LEX nr 787086.

¹⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2009 r., III CZP 19/09, LEX nr 512985. Tak też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 marca 2016 r., CSK 218/15, LEX nr 2015118.

¹⁶ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2006 r., III CZP 14/06, LEX nr 175132.

do tego sądu w przypadku dostrzeżenia braku polegającego na wniesieniu odpowiedzi na skargę przez osobę, która nie wykazała umocowania (co nie zostało dostrzeżone przez sąd niższej instancji)¹⁷.

Mając na uwadze powyższe ustalenia, należy uznać, że w analizowanej sprawie SN słusznie badał prawidłowość udzielonego pełnomocnictwa radcy prawnemu J.K. przez przełożoną domu zakonnego B.B. Właściwie uznał, że wykazanie przez pełnomocnika umocowania do reprezentowania strony będącej osobą prawną (w tym przypadku – domem zakonnym) wymaga złożenia nie tylko dokumentu pełnomocnictwa udzielonego przez organ (przełożoną domu zakonnego) tej osoby prawnej, ale także dokumentu potwierdzającego umocowanie piastuna tego organu. W wyniku tego badania SN trafnie uznał, że w postępowaniu sądowym zaświadczenie wydane przez organ administracji publicznej potwierdzające pełnienie określonego urzędu kościelnego (przełożonej domu zakonnego) przez daną osobę fizyczną nie może być uznane za wystarczający dowód wykonywania funkcji organu kościelnej osoby prawnej (domu zakonnego). W rozstrzygnięciu stwierdził więc, że skarga kasacyjna podlega zwróceniu do sądu II instancji ze względu na dostrzeżenie braku tejże skargi, polegającego na wniesieniu odpowiedzi na nią przez pełnomocnika, który nie wykazał należytego umocowania. Poprzez przekazanie sprawy wraz z aktami Sądowi Apelacyjnemu w Poznaniu Sąd Najwyższy dał stronie pozwanej możliwość uzupełnienia braku formalnego, którego nieusunięcie w terminie prowadzi nie tylko do zwrotu pisma procesowego, ale przede wszystkim do nieważności postępowania.

Właściwe władze kościelne zobowiązane są do powiadamiania organów administracji publicznej (ministra, wojewodę) o utworzeniu nowej jednostki organizacyjnej oraz o zmianach dokonywanych w takiej jednostce. W przypadku tworzonych jednostek powiadomienie powinno zawierać nazwę kościelnej osoby prawnej, jej siedzibę, a w odniesieniu do jednostek o charakterze terytorialnym – także określenie jej granic. W drodze powiadomienia należy też informować o zmianach dotyczących nazwy i siedziby kościelnej osoby prawnej oraz o zmianie jej granic, połączeniu, podziale i zniesieniu kościelnych osób prawnych (art. 13 ust. 1–4 u.s.p.k.k.). Uznanie osobowości prawnej kościelnych jednostek organizacyjnych terytorialnych

¹⁷ Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 2022 r., II CSKP 630/22, LEX nr 3346034.

i personalnych dokonuje się właśnie z chwilą powiadomienia właściwego organu administracji publicznej¹⁸. Mogą zatem istnieć kościelne osoby prawne, którym osobowość prawna przysługuje w prawie kanonicznym, jednak nie została ona uznana w prawie polskim (np. ze względu na fakt, że powiadomienie nie spełnia określonych dla niego wymogów formalnych). W sytuacji gdyby powiadomienie nie spełniało wymogów materialnych, czyli dotyczyło podmiotu, który nie jest kościelną osobą prawną, byłoby *contra legem*. Ponadto właściwe władze kościelne winny zakomunikować o powołaniu i odwołaniu osoby sprawującej funkcję organu kościelnej osoby prawnej. To powiadomienie winno obejmować imię i nazwisko, obywatelstwo¹⁹ oraz miejsce zamieszkania piastuna organu kościelnej osoby prawnej (art. 14 u.s.p.k.k.).

Wspomniane przepisy niestety nie regulują kwestii związanych z dowodami posiadania osobowości prawnej przez kościelną jednostkę organizacyjną i potwierdzającymi pełnienie funkcji organu tej osoby prawnej. Jedynie art. 13 ust. 5 u.s.p.k.k. stanowi, że odpis powiadomienia o utworzeniu nowej kościelnej jednostki organizacyjnej lub o zmianach dokonywanych w takiej jednostce, z umieszczonym na nim potwierdzeniem odbioru, jest dowodem uznania jej osobowości prawnej na forum państwowym. Wykładnia tego przepisu prowadzi do dwóch podstawowych wniosków. Pierwszy sprowadza się do stwierdzenia, że dowód ten jest „jednorazowy”. Potwierdza to pkt 11 Instrukcji dotyczącej sposobu powiadamiania organów państwowych o uzyskaniu osobowości prawnej z dnia 31 sierpnia 2014 r., zgodnie z którym „[p]otwierdzenie takie wydaje się jednorazowo odpowiedniej władzy kościelnej”²⁰. Zgodnie z drugim wnioskiem – tak sformułowany przepis dopuszcza niestety sytuację, że dowód ten może być „bezterminowy”. Wystarczy tylko, że po erygowaniu kościelnej osoby prawnej nie dokonywano w niej żadnych zmian (nazwy, siedziby,

¹⁸ Szerzej na ten temat zob. Walencik 2011, 259–268; Walencik 2016, 221–257.

¹⁹ Wymóg podawania obywatelstwa nie znajduje żadnego uzasadnienia w aktualnym stanie prawnym. Obywatelom i bezpaństwowcom również przysługuje wolność religijna i prawo do pełnienia funkcji, godności i urzędów (kierowniczych stanowisk) w kościołach i innych związkach wyznaniowych. Szerzej na ten temat zob. Dariusz Walencik. 2023. „Nadmiarowe wymogi rejestracji, członkostwa oraz obejmowania kierowniczych stanowisk w kościołach i innych w związkach wyznaniowych jako nieuprawnione ograniczenia uzewnętrzniania religii”. W: *Ograniczenia wolności religijnej w przestrzeni publicznej*, red. Marek Bielecki [w druku].

²⁰ Tekst instrukcji: „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 2014, 2: 86–87, dalej: Instrukcja.

granic w przypadku jednostek terytorialnych), co w odniesieniu do kościelnych osób prawnych jest zjawiskiem bardzo częstym, a dokument ten nadal będzie zawierał prawdziwe twierdzenia co do okoliczności faktycznych mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia kwestii osobowości prawnej. Tym samym potwierdzenie odbioru powiadomienia o utworzeniu kościelnej osoby prawnej wydane np. zaraz po wejściu w życie ustawy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego (23 maja 1989 r.), jeżeli w przypadku tej osoby prawnej nie dokonywano żadnych zmian, zachowuje swoją moc dowodową. Co więcej, żaden przepis prawa powszechnie obowiązującego nie zawiera terminu ważności takiego potwierdzenia odbioru.

Mając do czynienia – naszym zdaniem – z ewidentną luką techniczną, w praktyce zaczęto w tego typu sprawach stosować przepisy działu VII Kodeksu prawa administracyjnego zatytułowanego „Wydawanie zaświadczeń”. Zgodnie z nimi organ administracji publicznej może wydać zaświadczenie na wniosek osoby zainteresowanej, jeśli spełnione są określone warunki (art. 217 § 2 k.p.a.). Warunkami tymi są: wymagane przez przepis prawa urzędowe potwierdzenie określonych faktów lub stanu prawnego oraz interes prawny osoby ubiegającej się o wydanie zaświadczenia. W przypadku wykazania interesu prawnego przez osobę ubiegającą się o wydanie zaświadczenia organ administracji publicznej obowiązany jest wydać zaświadczenie, gdy chodzi o potwierdzenie faktów albo stanu prawnego wynikających z prowadzonej przez ten organ ewidencji, rejestrów bądź z innych danych znajdujących się w jego posiadaniu (art. 218 § 1 k.p.a.). Zgodnie z art. 68 § 1 k.p.c. organ osoby prawnej ma obowiązek wykazać swoje umocowanie dokumentem, zatem w przedmiotowej sprawie należy uznać, że warunek z art. 217 § 2 pkt 1 k.p.a. został spełniony.

Wydanie zaświadczenia o posiadaniu osobowości prawnej przez kościelną jednostkę organizacyjną lub o pełnieniu funkcji organu kościelnej osoby prawnej (w praktyce można wystąpić o zaświadczenie potwierdzające jeden albo drugi fakt bądź oba równocześnie) następuje na wniosek skierowany do właściwego organu administracji publicznej (w tym konkretnym przypadku – do wojewody właściwego ze względu na siedzibę kościelnej osoby prawnej). We wniosku – zgodnie ze wzorami dostępnymi

na stronach internetowych urzędów wojewódzkich²¹ – wnioskodawca musi podać pełną nazwę kościelnej osoby prawnej, jej siedzibę i dokładny adres, nazwę organu, imię i nazwisko piastuna/ów organu. Zobowiązany jest też do podania celu wydania zaświadczenia²². W przypadku braku wcześniejszego powiadomienia, do wniosku należy ponadto dołączyć uwierzytelniony akt administracyjny kompetentnej władzy kościelnej (najczęściej dekret) o erygowaniu kościelnej osoby prawnej (parafii, domu zakonnego itp.). Jeżeli zaś wnioskodawca ubiega się o wydanie zaświadczenia potwierdzającego pełnienie funkcji organu kościelnej osoby prawnej, to winien dołączyć uwierzytelniony akt administracyjny kompetentnej władzy kościelnej o powołaniu na tę funkcję – oczywiście znów w przypadku braku wcześniejszego powiadomienia wojewody o tym fakcie. Ponadto wnioskodawca winien dołączyć dowód uiszczenia opłaty skarbowej.

Po złożeniu wniosku organ administracji publicznej ma obowiązek rozpatrzyć go w sposób przewidziany prawem. Jeśli wnioskodawca spełnia wymagane warunki, organ wydaje zaświadczenie bez zbędnej zwłoki, nie później jednak niż w terminie siedmiu dni (art. 217 § 3 k.p.a.). Organ administracji publicznej, przed wydaniem zaświadczenia, może przeprowadzić w koniecznym zakresie postępowanie wyjaśniające (art. 218 § 2 k.p.a.). W przypadku odmowy wydania zaświadczenia organ administracji publicznej powinien wyjaśnić przyczyny odmowy i wskazać ewentualne środki prawne, które można podjąć w celu ochrony swoich praw. Odmowa wydania zaświadczenia bądź zaświadczenia o treści żądanej przez

²¹ Zob. np. wzory zamieszczone na stronach internetowych urzędów wojewódzkich w Opolu: <https://www.gov.pl/web/uw-opolski/wydanie-zaswiadczenia-o-posiadaniu-osobowosci-prawnej-przez-koscielna-jednostke-organizacyjna-lubi-o-pelnieniu-funkcji-organu-prawnego> [dostęp: 7.08.2023], w Poznaniu: <https://www.poznan.uw.gov.pl/wyznania-religijne-zaswiadczenia-o-posiadaniu-osobowosci-prawnej> [dostęp: 7.08.2023], w Rzeszowie: <https://rzeszow.uw.gov.pl/dla-instytucji/sprawy-wyznaniowe/zaswiadczenie-o-osobowosci-prawnej-koscielnej-osoby-prawnej> [dostęp: 7.08.2023], w Kielcach: <https://www.kielce.uw.gov.pl/pl/obsługa-klienta/pozostale-sprawy/11826.Procedura-uzyskiwania-zaswiadczenia-o-posiadaniu-osobowosci-prawnej-przez-koscie.html> [dostęp: 7.08.2023].

²² Podanie celu wydania zaświadczenia służy weryfikacji warunków określonych w art. 217 § 2 k.p.a. We wzorze zamieszczonym na stronie Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku wpisano: „Zaświadczenie jest niezbędne do celów parafialnych”, <https://puw.bip.gov.pl/ob-uslugi/wydawanie-zaswiadczen-potwierdzajacych-osobowosc-prawna-jednostkom-koscielnym.html> [dostęp: 7.08.2023]. Trudno uznać, że tak określony cel wydania zaświadczenia spełnia którykolwiek z warunków z art. 217 § 2 k.p.a.

osobę ubiegającą się o nie następuje w drodze postanowienia, na które służy zażalenie (art. 219 k.p.a.).

W analizowanej sprawie, mimo że przedmiotowe zaświadczenie zostało wydane na podstawie art. 217 i nast. k.p.a., nie mogło ono jednak zastąpić właściwych dokumentów potwierdzających prawidłowość reprezentacji strony w postępowaniu sądowym. Z jego treści nie wynikał bowiem okres sprawowania funkcji przełożonej domu zakonnego (organu kościelnej osoby prawnej) przez B.B. Nie określono też daty ważności zaświadczenia. Ponadto, strona składająca odpowiedź na skargę kasacyjną nie wykazała jakimkolwiek innym dokumentem, że B.B. nadal sprawuje funkcję przełożonej domu zakonnego. Tymczasem zgodnie z kan. 624 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.²³ przełożeni zakonni powinni być ustanawiani na określony i odpowiedni czas, zgodnie z naturą i potrzebami danego zgromadzenia zakonnego. To prawo własne (najczęściej konstytucje danego zgromadzenia zakonnego) powinno zawierać odpowiednie przepisy zapobiegające temu, by przełożeni ustanawiani na określony czas nie pozostawiali na urzędach związanych z rządzeniem (a takim jest urząd przełożonej domu zakonnego) bez przerwy przez zbyt długi czas (kan. 624 § 2 KPK). Przełożeni mogą być wreszcie odwołani z urzędu podczas trwania kadencji lub przeniesieni na inny urząd z powodów określonych w prawie własnym danego zgromadzenia (kan. 624 § 3 KPK). Rozstrzygnięcie SN jest zatem prawidłowe, chociaż w pewnej mierze zostało podjęte „na wycucie”. Świadczy o tym następujący fragment uzasadnienia: „Nie jest natomiast wykluczone, że właściwe przepisy prawa kościelnego przewidują kadencyjność pełnienia funkcji przełożonej domu zakonnego”²⁴. Nie tylko nie jest to wykluczone, ale dokładnie tak jest. Trudno jednak oczekiwać znajomości przepisów prawa kanonicznego przez SN, skoro – jak sam słusznie stwierdza w innych judykatach:

Kodeks prawa kanonicznego nie jest źródłem powszechnie obowiązującego prawa w Polsce, gdyż nie został wymieniony w art. 87 i nast. Konstytucji RP. Jest

²³ „Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus” [25.01.1983]. *Acta Apostolicae Sedis* 75(cz. 2): 1–317; [b.a.]. 2022. *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 r.* [zaktualizowany przekład na język polski przyjęty uchwałą Konferencji Episkopatu Polski; stan prawny na dzień 18 maja 2022 r.], tłum. Piotr Majer, Leszek Adamowicz. Poznań: Pallottinum, dalej: KPK.

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 2021 r., II CSK 383/20.

natomiast powszechnym aktem prawa kościelnego Kościoła Katolickiego, obrządku łacińskiego (kan. 1 k.p.k.), regulującym własne instytucje [...]»²⁵.

Warto zauważyć, że z treści zaświadczenia organu administracji publicznej o pełnieniu funkcji organu kościelnej osoby prawnej nie wynika zakres reprezentacji tego organu. Nie jest on też określony w przepisach ustawy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego. Natomiast w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. nie brak norm ograniczających go. Wystarczy wspomnieć kan. 1288 KPK, zgodnie z którym zarządcom dób kościelnych (co do zasady są to osoby, które bezpośrednio kierują osobą prawną, do której takie dobra należą, czyli jej organy) nie wolno ani wszczynać sprawy, ani wdawać się w spór w sądzie świeckim w imieniu publicznej kościelnej osoby prawnej²⁶, dopóki nie uzyskają pisemnego zezwolenia własnego ordynariusza. Dalej, zgodnie z kan. 1281 § 1 KPK, zarządcy, przy zachowaniu w mocy przepisów statutu, nieważnie wykonują czynności, które przekraczają granice i sposób zwyczajnego zarządu, jeżeli nie uzyskali wcześniej pisemnego upoważnienia od ordynariusza²⁷. Natomiast kan. 638 § 3 KPK (odnoszący się do zakonnych osób prawnych) i kan. 1291 KPK (dotyczący pozostałych publicznych osób prawnych) stanowią, że dla dokonania ważnej alienacji dóbr, które zgodnie z prawem stanowią majątek stały danej osoby prawnej i których wartość przekracza określoną w prawie sumę, wymagane jest zezwolenie właściwej władzy, zgodnie z przepisami prawa. W orzecznictwie i doktrynie prawa od lat toczy się przy tym spór o to, w jakim zakresie wspomniane przepisy wpływają na skuteczność czynności prawnej dokonywanej przez kościelną osobę prawną na forum państwowym²⁸.

Należy ponadto zauważyć, że z treści zaświadczenia organu administracji publicznej o pełnieniu funkcji organu kościelnej osoby prawnej nie wynika okres jego ważności (np. trzy miesiące²⁹, sześć miesięcy, rok,

²⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2020 r., II CSK 124/19, LEX nr 2978466; zob. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2022 r., II CSKP 466/22, LEX nr 3416101.

²⁶ Prawo kanoniczne rozróżnia publiczne i prywatne osoby prawne, zob. kan. 116 KPK.

²⁷ W odniesieniu do dóbr diecezji zob. kan. 1277 KPK, a dóbr zakonnych zob. kan. 638 § 1 KPK.

²⁸ Rzepecki 2013, 163–184; Strzała 2016, 107–138; Walencik 2013, 11–25; Wenz, Skwierczyński 2014, 127–156.

²⁹ Ten oczywisty brak w praktyce bywa uzupełniany przez różnego rodzaju wewnętrzne instrukcje, wytyczne, wyjaśnienia. Przykładowo „Instrukcja wypełniania wniosku o przyznanie pomocy w ramach działania 413 «Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju» dla operacji, które odpowiadają warunkom przyznania pomocy w ramach działania «Odnowa i rozwój wsi»

bezterminowo). Brakuje też regulacji prawnych, które wskazują na terminowość omawianego zaświadczenia, tzn. nie ma przepisu określającego moment utraty przez nie ważności. Sponuje to, że dokument ten jest tak długo ważny, jak długo swoją funkcję pełni piastun organu kościelnej osoby prawnej, czyli nawet kilkanaście czy kilkadziesiąt lat (co np. w przypadku proboszczów parafii bywa zjawiskiem dość powszechnym). Zgodnie z art. 14 u.s.p.k.k. oraz pkt 13–16 Instrukcji władza kościelna każdorazowo powiadamia właściwy organ administracji publicznej o powołaniu i odwołaniu osoby sprawującej funkcje organu osoby prawnej. Tryb oznajmujący („powiadamia”) wskazuje na nałożenie na władzę kościelną prawnego obowiązku dokonania takiego powiadomienia. Jednak przepisy prawa powszechnie obowiązującego ani nie określają terminu wykonania tego obowiązku, ani nie przewidują sankcji za niezgłoszenie faktu powołania czy odwołania osoby sprawującej funkcję organu kościelnej osoby prawnej. Tym samym w rejestrach prowadzonych przez wojewodów albo ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych mogą znajdować się nieaktualne dane, a na podstawie tych danych może zostać wydane zaświadczenie, które nie będzie odpowiadało rzeczywistości.

Sąd Najwyższy słusznie też zauważył, że poprzez powołanie się na „wewnętrzny dokument organizacji prawa kościelnego (zaświadczenie wyższych władz zakonnych)” zaświadczenie wydane przez organ administracji publicznej nie mogło zastąpić właściwych dokumentów potwierdzających prawidłowość reprezentacji strony w postępowaniu sądowym. Jest prawdą, że Instrukcja dotycząca sposobu powiadamiania organów państwowych o uzyskaniu osobowości prawnej w pkt 19 sankcjonuje praktykę poświadczania przez Nuncjaturę Apostolską, Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski i właściwe kurie, że dana osoba pełni funkcję organu kościelnej osoby prawnej (np. biskupa diecezjalnego, proboszcza, przełożonego zakonnego). Jednakże ta praktyka – w naszej ocenie mocno wątpliwa – funkcjonuje „obok”, a nie „zamiast” wydawania zaświadczeń przez organy administracji

objętego PROW 2007–2013” (https://umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/PROW/Pliki/Lider/45_IW-1_413_313_2z_20-07-10.pdf, dostęp: 5.08.2023) wymaga, aby zaświadczenie o posiadaniu osobowości prawnej przez kościelną jednostkę organizacyjną i o pełnieniu funkcji organu kościelnej osoby prawnej wydane było w oryginale i nie wcześniej niż 3 miesiące przed złożeniem wniosku o przyznanie pomocy; zob. tamże, 12.

publicznej. Zaświadczenie Wojewody [...] o pełnieniu funkcji organu kościelnej osoby prawnej (przełożonej domu zakonnego) przez B.B. winno być wydane na podstawie uwierzytelnionej kopii dekretu kompetentnej władzy kościelnej o powierzeniu tego urzędu kościelnego (pkt 14 Instrukcji), a nie zaświadczenia wyższych władz zakonnych. W analizowanej sprawie zaświadczenia nie wydano jednak na podstawie uwierzytelnionej kopii dokumentu źródłowego.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, który podpisano w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r.³⁰, urzędy kościelne obsadza kompetentna władza kościelna, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego. Z kolei art. 14 u.s.p.k.k. stanowi jedynie o obowiązku dokonania stosownego powiadomienia właściwego organu administracji publicznej. Oznacza to, że powiadomienie właściwego organu administracji publicznej o powołaniu danej osoby fizycznej na funkcję organu kościelnej osoby prawnej nie ma charakteru konstytutywnego, gdyż władza kościelna może swobodnie powierzać urzędy kościelne. Tak więc wydanie stosownego aktu administracyjnego (najczęściej dekretu) przez kompetentną władzę kościelną jest warunkiem wystarczającym dla uznania osoby fizycznej w nim wymienionej za sprawującą funkcję organu kościelnej osoby prawnej. Wniosek ten jest uprawniony, tym bardziej, że organy państwa – poza przypadkami określonymi w ustawie – są niekompetentne do stosowania, a w szczególności do interpretowania³¹ prawa kanonicznego w państwowym porządku prawnym. Przyznanie takiego uprawnienia dawałoby organom państwa m.in. prawo podważania ważności kościelnych aktów powierzających urzędy kościelne, dokonywanych w oparciu o prawo kanoniczne, czy też kwestionowania legalności działań władz kościelnych podejmowanych w trybie przepisów prawa kanonicznego³². W sposób oczywisty pozostawałoby to w sprzeczności z proklamowaną w art. 25 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej³³ zasadą autonomii oraz wzajemnej niezależności państwa i związków wyznaniowych, każdego w swoim zakresie.

³⁰ Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.

³¹ Trzeba podkreślić, że zasady interpretacji prawa kanonicznego znacząco różnią się od zasad wykładni przyjętych w systemie prawa polskiego.

³² Zob. Mezglewski 2011, 255.

³³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

Podsumowanie

Przeprowadzone wyżej rozważania prowadzą do następujących wniosków:

- 1) akt administracyjny (dekret) kompetentnej władzy kościelnej o powierzeniu urzędu kościelnego konkretnej osobie fizycznej, który wiąże się z powołaniem tej osoby na funkcję organu kościelnej osoby prawnej (np. proboszcza, przełożonej domu zakonnego, rektora seminarium duchownego), ma charakter konstytutywny;
- 2) powiadomienie właściwego organu administracji publicznej o tym fakcie ma jedynie charakter deklaratoryjny; o skutecznej zmianie piastuna organu kościelnej osoby prawnej można mówić jedynie w przypadku wydania stosownego aktu administracyjnego (dekrety) przez kompetentną władzę kościelną (decydującego znaczenia nie ma ani powiadomienie, ani też wydanie zaświadczenia przez właściwy organ administracji publicznej);
- 3) organ administracji publicznej nie posiada żadnych kompetencji w zakresie powierzania urzędów kościelnych (wyrażanie zgody, zgłaszanie sprzeciwu); tym samym nie ma prawa odmowy przyjęcia powiadomienia o powołaniu lub odwołaniu piastuna organu kościelnej osoby prawnej³⁴.

Obowiązek informowania przez władze kościelne organów administracji publicznej o powołaniu lub odwołaniu piastunów organów kościelnych osób prawnych niestety nie znajduje odzwierciedlenia w żadnym publicznym rejestrze. Z tego powodu podmioty, które nawiązują relacje prawne z kościelnymi osobami prawnymi, mają bardzo ograniczoną możliwość ustalenia, kto pełni funkcję organu takiej osoby prawnej. Dodatkowo, taki podmiot nie może powoływać się na żadne domniemania prawne, w przypadku gdy udostępnione lub podane informacje nie są zgodne z rzeczywistym stanem prawnym i faktycznym. Trzeba uznać, że stanowi to naruszenie zasad pewności obrotu prawnego. Jest faktem, że działalność kościelnych osób prawnych regulowana jest przez dwa porządki prawne – państwowy i kanoniczny. W prawie polskim niestety brak jest jednoznacznych przepisów dotyczących działania organów kościelnych osób prawnych oraz

³⁴ Zob. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 25 sierpnia 2017 r., II GSK 1974/15, LEX nr 2380221. Glosa aprobująca: Rakoczy 2018, 281–287; zob. też Rakoczy 2008, 121–123.

zakresu ich kompetencji. W przypadku gdy ustawa regulująca sytuację prawną i majątkową kościoła lub innego związku wyznaniowego – tak jak ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego – nie określa kompetencji organów kościelnych osób prawnych ani sposobu reprezentacji tych osób prawnych, uzyskanie potrzebnych w tym zakresie informacji wymaga sięgania przez uczestników obrotu prawnego do przepisów prawa wewnętrznego kościoła lub innego związku wyznaniowego, które nie podlegają obowiązkowi zamieszczenia w żadnym urzędowym publikatorze, nie wynikają też z żadnego urzędowego rejestru. Prowadzi to w konsekwencji do podejmowania przez organy administracji publicznej i sądy nieraz karkołomnych (ocierających się o granice śmieszności) prób interpretacji tych przepisów. Jest to sytuacja utrudniająca funkcjonowanie w obrocie prawnym kościelnych osób prawnych, jednakże ten niewątpliwie niepożądany skutek istniejącej w tym zakresie regulacji prawnej nie pozbawia jej mocy obowiązującej³⁵. Wprowadzenie publicznego rejestru kościelnych osób prawnych w celu usprawnienia i ujednoczenia ich funkcjonowania w powszechnym obrocie prawnym, zapewnienia bezpieczeństwa obrotu oraz ochrony praw osób trzecich wydaje się zatem konieczne. Wpis w takim rejestrze mógłby m.in. pełnić funkcję potwierdzenia prawidłowości reprezentacji kościelnej osoby prawnej, mógłby też wskazywać zakres reprezentacji jej organu. Co więcej, jeśli rejestr byłby jawny, ogólnodostępny i prowadzony w formie elektronicznej, organ kościelnej osoby prawnej w postępowaniu cywilnym byłby zwolniony z obowiązku przedstawienia dokumentu wykazującego jego umocowanie. Sąd mógłby bowiem te informacje zweryfikować w postulowanym rejestrze. W takiej sytuacji organ kościelnej osoby prawnej musiałby jedynie wskazać podstawę swojego umocowania (art. 68 § 2 k.p.c.).

Pozornie nieskomplikowana kwestia, jaką jest ocena prawidłowości udzielonego pełnomocnictwa, wskazuje zatem na znacznie poważniejszy i głębszy problem. Jego istota sprowadza się do tego, czy osoba, która udzieliła pełnomocnictwa, była piastunem organu kościelnej osoby prawnej. Biorąc pod uwagę przeprowadzone analizy, rozstrzygnięcie SN należy uznać za słuszne i w pełni zaaprobować. Stanowi ono kolejny dowód na wadliwość rozwiązań przyjętych w ustawie o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w kwestii uznawania osobowości prawnej kościelnych

³⁵ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2011 r., I CSK 182/10, LEX nr 784308.

jednostek organizacyjnych, zakresu reprezentacji ich organów i dowodów potwierdzających te fakty w państwowym porządku prawnym. Również praktyka wydawania przez organy administracji publicznej zaświadczeń o posiadaniu osobowości prawnej przez kościelną jednostkę organizacyjną lub o pełnieniu funkcji organu kościelnej osoby prawnej jest wątpliwa. Po co bowiem wydawać zaświadczenia, które nie zawierają kluczowych informacji: okresu sprawowania funkcji organu kościelnej osoby prawnej, zakresu reprezentacji tego organu i daty ważności.

Bibliografia

- Giario, Maciej. 2021. „Kontrowersje w sprawie przyjęcia pełnomocnictwa”. *Przebieg Sądowy* 6: 73–91.
- Łazarska, Aneta. 2016. „Obowiązek dołączenia pełnomocnictwa w postępowaniu cywilnym – uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda*”. *Monitor Prawniczy* 14: 738–744.
- Mezglewski, Artur. 2011. „Opinia prawna dotycząca problemu obowiązywania prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w obrocie prawnym”. *Przebieg Prawa Wyznaniowego* 3: 251–258.
- Rakoczy, Bartosz. 2008. *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Rakoczy, Bartosz. 2018. „Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 25 sierpnia 2017 r., II GSK 1974/15”. *Przebieg Prawa Wyznaniowego* 10: 281–287.
- Rzepecki, Arnold. 2013. „Funkcjonowanie prawa kanonicznego w polskim porządku prawnym – zarys tematu”. *Acta Erasmiana* 5: 163–184.
- Strzała, Marek. 2016. „Ograniczenia reprezentacji wyznaniowych osób prawnych Kościoła Katolickiego”. *Krakowski Przebieg Notarialny* 2: 107–138.
- Walencik, Dariusz. 2011. „Opinia prawna w sprawie nabycia osobowości prawnej przez dom zakonny Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu z siedzibą w Żarkach”. *Przebieg Prawa Wyznaniowego* 3: 259–268.
- Walencik, Dariusz. 2013. „Prawo kanoniczne (wewnętrzne) związków wyznaniowych a prawo polskie”. *Przebieg Sądowy* 5: 11–25.
- Walencik, Dariusz. 2016. „Opinia prawna w sprawie osobowości prawnej Katolickiego Urzędu Parafialnego w Żylinie i następstwa prawnego po nim”. *Przebieg Prawa Wyznaniowego* 8: 221–257.
- Wenz, Wiesław, Michał Skwierczyński. 2014. „Skutki prawne wadliwych czynności prawnych kościelnych jednostek organizacyjnych w zakresie spraw majątkowych”. *Wrocławski Przebieg Teologiczny* 1: 127–156.

